

אוטו בוסה — האדם, המאמין, המסייע

קראתי את רשימתו של אוטו בוסה על „העזרה שהוא הושיט לנרדפים” בשנים 1943—1944 ולא האמנתי למראה עיני. לא קל למצוא אח ודוגמה למידת הצניעות בה הוא מספר על עצמו ועל מעשיו.

אוטו בוסה, בן 78 כיום, חי בגרמניה יחד עם רעייתו ארנה, בכפר הנמצא במרחק של שעת נסיעה מפראנקפורט. במשך שנים אחר המלחמה לא ידענו מה עלה בגורלו. כאשר גילינו כי הוא נותר בחיים, הזמנו אותו לביקור בארץ. הסתבר כי חמש שנים היה בשבי בבריית-המועצות ועבד עבודת-פרך ליד קייב. עם שובו מן השבי חיפש אותנו ובעזרת המדור לחיפוש קרובים של הסוכנות התקשר עם חסיה בייליצקה-בורגשטיין, חברת קיבוץ להבות-הבשן, ועמי. חשבנו כי מן הראוי שהאיש יוזמן על-ידי מוסד לאומי כלשהו, אך לא מצאנו כתובת. וכרגיל בעת מצוקה, פנינו לקיבוץ הארצי ונענינו מיד. ב-1961 הגיע בוסה לראשונה ארצה.

הפגישה היתה מרגשת. ביקורו בארץ הלהיב אותנו. השיבה לגרמניה היתה פחות מלהיבה. שכניו התחילו להצביע עליו כעל בוגד, גרמני אשר נתן נשק ליהודים כדי להרוג גרמנים — עובדה נכונה שהתפרסמה בכלי התקשורת בעת ביקורו בארץ, וההדים הגיעו לעתונות בגרמניה. הוא היה שם כמעט מנוודה. הצענו לבוסה לבוא ולהתיישב, ולו באופן זמני, בכפר הנוצרי נס-עמים שבגליל המערבי, בין קיבוץ לוחמי-הגיטאות לקיבוץ עברון. אגודת „נס-עמים”, יסודה ברעיון כפרת העוונות של הנצרות כלפי העם היהודי. האגודה אימצה את אוטו בוסה ברצון, ואכן בשנים 1969—1972 התגוררה משפחת בוסה בנס-עמים. ביתה של משפחת בוסה בנס-עמים הפך בית-ועד ויהודים רבים שיחרו לפתחו. אוטו בוסה הינו אדם מאמין, אך אמונתו היא פילוסופית יותר מפולחנית. הוא לא יכול היה להיות איש הכנסיה, אותה האשים לא מעט כמקור לשנאת היהודים. לאחר-מכן חזר לגרמניה.

אפשר לומר כי הקשר של המחתרת היהודית אליו נרקם בסתיו 1943 בביאליסטוק. ראשיתו בשיחות פילוסופיות, שהתמשכו אל תוך הלילה, כאשר רחובות העיר התרוקנו מאדם ואנו היינו נצורים, לאחר כניסת שעת העוצר, בחדר עלוב ששכרנו בצד הארי אצל משפחה פולנית. סימן-ההיכר למשפחה זו היה ראש המשפחה — אנטישמי ברוטאלי ביותר. ביקוריו של הגרמני האלגאנטי אצלנו הרים את קרנו בעיני בני-המשפחה ונתן „אליבי ארי” מבוסס למדי.

באותם ערבים דיבר בוסה נגד רדיפת היהודים, העם הנבחר לדעתו, מכל העמים. הוא דיבר נגד אלימות בכלל בין אדם לרעהו. הוא ידע לצטט פסוקים ארוכים מן התנ"ך, טוב יותר משידעתי אני, למרות היותי בוגרת גימנסיה „תרבות" עם ציון טוב-מאוד בתנ"ך.

דמותו כולה — היתה פליאה אחת גדולה: גרמני בגיל העמידה, בעל הופעה אצילית, פאציפיסט עם רקע דתי.

אותו יום א', עליו מספר בוסה ברשימתו, בו פגש אותנו לראשונה במקרה, היה יום עצוב עד לאובדן תקווה כלשהי. היו אלה השבועות הראשונים לאחר שיצאתי מן הגיטו הבורע. עדיין לא הצלחנו לחדש את הקשר עם היחידה הפאר-טיזאנית ביער. הכל נראה אבוד. לא היתה עוד סיבה סבירה כלשהי, הגיונית ולו במעט, כדי לנסות להיאבק מחדש על החיים.

הוא הציג עצמו לפנינו בשמו המלא, ואז נדלק במוחי משהו שרק לאחר-מכן קשרתי אותו „משהו" לשמו של האיש. בלומה אהרנקרנץ (עליה הוא מספר ברשימתו) היתה חברתי עוד מלפני המלחמה. היא סיפרה לי בגיטו על גרמני בשם בוסה, אצלו היא עובדת יחד עם יהודים אחרים. היא סיפרה כי אותו גרמני מלווה את פועליו היהודים יום-יום לגיטו, עובר את השער כשמתחת לבגדיו הוא מסתיר את מיצרכי המזון שהיהודים מביאים למשפחתם בגיטו: קצת חלב לתינוק, חמאה לחולה, תפוחי-אדמה וכיוצא באלה. הוא סמך על כך שאצלו לא יחפשו, למרות שידע שהוא מעמיד עצמו בסכנה גדולה ביותר. בלומה סיפרה לי, כי האיש הפך אגדה בפי כל היהודים שבאו עמו במגע.

כמה מוזר שאת כל הפרשה הזו מתקופת הגיטו אין הוא מזכיר ברשימתו. בזמן קיומו של הגיטו לא היכרתי את האיש, אלא רק מסיפוריה של בלומה. בסיפורים אלה נזכרתי כאשר שמעתי את שמו, והם אשר פתחו לפני את שערי האמון אליו. מכאן ואילך התגלגלו הדברים כפי שמביא אותם בוסה ברשימתו המאופקת, הלא-מלאה.

שיחות רבות ניהלנו על נושא הלחימה נגד הנאצים. תחילה לא יכול היה להשלים עם כך שהיהודים, העם המוסרי ביותר, ייאבקו בדרכי אלימות, בנשק. „הנוכל להפיל את היטלר בשיטותיהם של הנאצים עצמם?" — הקשה עלינו.

מה שהכריע אותו סופית היו הידיעות על מחנות-המוות. הוא ידע לחשוב, לבחון כל דבר בקנה-המידה האנושי והערכי שלו. הוא התלבט והכריע. משהכריע — לא היה דבר שלא מוכן היה לבצע ולו המעשה שנראה היה דמיוני ביותר בשביל גרמני, אזרח מהוגן כמוהו.

אוטו בוסה לא סיפר הרבה על עברו. ידענו, שעם פרוץ המלחמה, ב-1939, עשה הכל כדי שלא יחוייל. כמו שאהב לשקוע במחשבות פילוסופיות על עתיד האנושות כן היה מלא תושיה בחיים ובמעשה.

ממקום הולדתו ליד קמל, שבפרוסיה המזרחית, הגיע לז'אנדארמריה, כשומר על הגבול. כמו כולם היה בצעירותו חבר המפלגה הנאציונאל-סוציאליסטית. ב-1934, משהתבררו לו עקרונותיה הגזעניים של המפלגה, פרש ממנה — מעשה נועז ביותר בימים ההם. הוא חזר אליה כדי שיוכל לתמרן את השתמטותו

אוטו בוסה — האדם, המאמין, המסייע

מהוהרמאכט — והצליח. הודות לתמרונים אלה הגיע כאזרח לביאליסטוק, בה פתח את העסק כ„מאהלרמייסטר“.

בתקופה הראשונה לאחר שחוסל הגיטו היתה יחידתנו הפארטיזאנית הקטנה במצב קשה ביותר. חסר היה נשק, חסרו תרופות, הסביבה היתה עויינת ובוגדת. החורף איים בשלגים, בקור ובגיתוק.

בוסה, הפאציפיסט המושבע, החל לספק נשק ככל שידו השיגה ומעבר לזה. את הנשק הברחנו היערה. הוא סיפק גם תרופות וכסף. הוא פתח בפני חסיה את הכספת ובדמעות של ריגשה בעיניים אמר לה: „קחי כמה שאת צריכה“.

כאשר הגיעו הפארטיזאנים הסובייטיים לאיזור שלנו והתארגנה הבריגאדה הפארטיזאנית בפיקודו של ויצ'ובסקי, זימנו פגישה בין מטה הבריגאדה עם ויצ'ובסקי בראשו, לבין בוסה ושאַדה — הגרמני השני שפעל יחד אתנו, והוא סיפור מרתק בפני עצמו — בעבי היער, בלילה גשום. הפגישה התקיימה על כל המסתורית והבלתי יאומן שבה.

חיבת אני לצבוט לעצמי, כדי להיווכח שאומנם הייתי שם ושהכל אמת לאמיתה. הכל זכור: הדרך לשם ובחזרה, הימים שבאו לאחר-מכן. הכל בער מתחת לידיים: להגביר את הלחימה.

מעולם לא הבנו איך הצליח בוסה „לארגן“ דברים מוזרים; כיצד הוא השיג את התוכניות של מחנות הצבא והז'אנדרמריה, כיצד „מצא“ את תוכנית פריסתה ומיקומה של ההגנה האנטי-אווירית של הגרמנים בעיר וסביבתה. במטה הבריגאדה התהלכה אגדה על חמש הבנות היהודיות היושבות בעיר, בגוב-האריות הנאצי, והן כלי-יכולות. לאמיתו של דבר, לא מעט מכלי-יכולות זו באה לנו מבוסה.

החדרים, הכוכים, המרתפים ועליות-הגג, אותם הוא סידר ועליהם הוא מספר כבדרך-אגב — שימשו את מטה הבריגאדה. היה שם מחסן נשק במרתף, מקשרים ושליחים באו ויצאו ומצאו מקום-סתר לפגישות ולשינה. בחדרים אלה מצאו מסתור יהודים שהסתתרו בצד הארי-ליום-יומיים לפי הצורך — מה לא ?

בראשית הקיץ של 1944, „נשרפה“ הדירה השכורה שלנו. השכנים החלו לרהר סביבנו, כי הרגישו תנועה גדולה מדי בחדרנו. אחת השכנות אף זיהתה את מרילקה, קשרית שעשתה דרכה ליער וחזרה, הלוך ושוב, במגפיה הכבדים והרטובים. אותה מרילקה — אף היא סיפור ארוך ומרתק — זוהתה כ„מפרה“ משכבר הימים. בקיצור, הקרקע החלה לבעור מתחת לרגליים. לא היה טעם לתת לדברים להידרדר כשהחזית התקרבה אלינו בצעדי ענק. בוסה ידע כל זאת, וביום בהיר אחד הופיע עם מפתח בידו. חדרים בעליית-הגג בבית משופץ ויפה שברחוב הראשי, בו התגוררו רק גרמנים, הועמדו לרשותנו. היתה זו ממש הצלה. עברנו לגור שם, מעל לבית-המלאכה הגדול והמפואר של בוסה.

גם המכונית הופיעה באותם ימים. בוסה הודיע לנו שהוא נוסע לִמְמֶל, ליום-יומיים, לרגל עסקיו. הוא חזר עם מכונית. הדבר נראה כאגדה: בימי המלחמה, ב-1944, השיג הוא, האזרח, רשיון למכונית. ידענו שכל הטרחה הזו לא באה אלא כדי להקל עלינו את הקשר עם האנשים המפוזרים בעיר ועם היער. הגב

שלנו השתחרר מתחבילות הכבדות והמסוכנות שנשאנו. גם היציאה מן העיר בזמן העוצר נעשתה פחות מסוכנת.

מעל לכל הוא חיפש יהודים ששרדו מן הגיטו, כדי להצילם. אחת התוכניות שלו היתה — להגיע למיידאנק. הוא אף השיג רשיונות נסיעה ומעבר, ידע לעקוף מוקשים בפניותיו לרשויות הגרמניות, פה ושם אף ידע להרים קול על פקידים גרמניים מבוהלים. ידע גם „למרוח". לילה תמים ישב והקשיב ליהודי שברח ממחנה-ריכוז. הוא רצה לדעת הכל. את כל האמת. הרי לא התכוון לומר בבוא העת: לא ידעתי. התוכנית יצאה לפועל רק באופן חלקי.

החזית קרבה לביאליסטוק. לילה-לילה הופצצה העיר. מרכז העיר בער. הגרמנים החלו לארוז את חפציהם. רכבות מלאות יצאו מערבה. בוסה עלה לחדרנו. אותו יום הגיעו קשרים מן היער. שתינו ודקה ופיזמנו שירים. ההפצצות נמשכו.

בוסה היה חיזור, נרגש כולו. הוא חייב היה להכריע לאן מועדות פניו. הודענו לו כי מפקד הבריגאדה שלח אדם מיוחד כדי להציע לבוסה ולשאדה להילוות למטה הבריגאדה ולהישאר תחת חסותו של המפקד. אָל לו להתפנות עם הגרמנים. גם אנו ביקשנו ממנו להישאר.

האווירה היתה רוויה מתח. מה שהיה לו לבוסה לומר באותם רגעים הוא בערך זה: על העם הגרמני כולו רובצת אחריות בעד מה שקרה. הוא לא יוכל להוציא עצמו מכלל זה, מבלי לשלם את המחיר. אם יישאר יהיה לנטל על הגנות (עלינו), שתצטרכנה להסביר את התופעה ששמה בוסה. יהיה זה עול כבד שהגנות תצטרכנה לשאת, והרי מגיעים להן חיים טובים יותר וללא מתח.

קם ועזב. ויותר לא ראינוהו עד שנת 1961. עם עזובו את ביאליסטוק — גוייס מיד לוהרמאכט. לפני שהספיק לירות יריה אחת — נפל בשבי הרוסי.

of his fight against the Holocaust in Bialystok in a very modest description he sent to the Yalkut from Germany.

One of those whom Busse rescued, **Haika Grossman**, has to add a number of details on Otto Busse, the wonderful man, the believer and helper and his deeds.

Menashe Rosenberg describes a rescue operation carried out by Non-Jews. He went to visit the little Danish township of Gilleleje to find out additional details on that ervellous episode. He also took a number of pictures on the spot and found one of the active members fo the Danish underground.

This man is **Gilbert Lassen**, who, to this day lives at Gilleleje. He relates his activities in the Anti-Nazi underground from the Spring of 1943 to the Summer of 1944. In his article you'll find a great many facts and details on the methods in use in those days and on the connections with non-occupied territory (Sweden) which centered around the operation to rescue Danish Jews.

Source Material and Testimonial

The history of the Jews of Munkacz during the World War is being told from a direct source: **Eliahu Rubin**, director of the Hebrew Gymnasium until it was liquidated. It is testimony on relations within the Jewish community and it's leaders and it also shows the more and more deteriorating attitude of the Hungarian Government which reached it's climax in the general expulsion to Auschwitz in May 1944. In this testimony we see the leaders of the community on the background of the fate which overtook the whole of the Hungarian Jewry and the inhabitants of Munkacz in particular. The record brings to life the atmosphere and the cruel circumstances: persecution and finally transportation to the extermination camp.

Testimony from a different source brings **Joseph Eisner**, who tells of the days of terror in Lwow that began with Operation Barbarossa and went on until the city was retaken by the Red Army. On the 22nd of June, 1941, Nazi terror took place of normal, quiet life. Personal adroitness helped the author to escape the "Actions" at Lwow and brought him to Kawa-Ruska. After several flights in both directions between these two places he found a haven of refuge in a country-house, belonging to a transport company in one of the suburbs of Lwow — until, on the 27th of July, 1944, the first Russian soldier reappeared.

Books

Yehuda Bauer reviews a recently published book by Eliahu Ben-Elisar, "Foreign Policy of the Third Reich and the Jews", and he finds it an **astounding book**: No sources are mentioned and there is contradiction between contents and title. He finds exaggerations and errors; no mention is made of how German Jews reacted. The author maintains — says the reviewer — that Hitler used Antisemitism as a political means to achieve domination over Europe.